

אסף מלחי

עורך הסדרה: גלעד מלאך

צבא התעסוקה לחרדים

תקציר המחקר

מחקר מדיניות 116

המכון הישראלי
לדמוקרטיה

מה חושבים גברים חרדים על השירות הצבאי?

”
הכרתי את החברה הישראלית, הבנתי כמה טיפש הייתי כשחשבתי שמי שעושה שירות הוא פרייאר, הבנתי שבדיוק ההפך, הבנתי שמי שמשרת בצבא הוא מי שעושה את הדבר הנכון, אבל לא ממקום ציוני [...] אתה מחויב כלפי כל אדם במדינה ולכן אתה משרת [...] אני יכול ללכת עם גב זקוף ולהגיד: עשיתי צבא [...] גם אם לא קיבלתי מקצוע, קיבלתי את המנועים הכי טובים לעבודה. קיבלתי את היכולת לעבוד.

(חרדי בוגר שירות מקצועי בצבא)

”

השירות הצבאי נתפס בעיני גברים חרדים ששירתו בצה"ל - גם נשואים וגם רווקים - כמסלול המסייע להעצמה אישית ולפיתוח יכולות וכישורים, ובעיקר כמסלול הכנה לתעסוקה. ואכן, 88% מהם משתלבים היטב בשוק העבודה לאחר השחרור מהשירות הצבאי. זאת ועוד, השירות בצה"ל, והשירות הקרבי בפרט, נחשב בעיניהם כרטיס כניסה לחברה הישראלית.

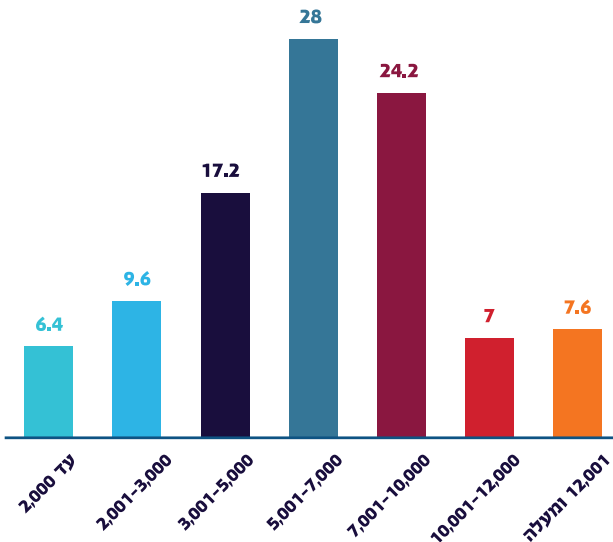
מתברר כי אף שהשירות בצה"ל הוא עדיין נושא שנוי במחלוקת בחברה החרדית בהיבט האזרחי-חברתי שלו, יותר משליש (36%) מבוגרי המסלול הקרבי מעידים כי יחסם לציבור החילוני השתפר בעקבות השירות, ו-77% מהם מדווחים כי לאחר השירות הצבאי הם מרגישים במידה רבה חלק ממדינת ישראל ואתגריה החברתיים; 44% מבוגרי מסלול השירות הקרבי (נצח יהודה) מספרים כי יחסם למדינה השתפר במידה רבה לאחר השירות הצבאי.

באיזו מידה השירות הצבאי מגדיל את הסיכוי להשתלב בשוק העבודה הכללי?

המחקר מלמד שהשירות הצבאי - בייחוד במסלולי שח"ר (מסלולי תפקידים עורפיים), המיועדים לגברים חרדים בגילים 22-28 ונותנים הכשרה מקצועית וניסיון תעסוקתי במהלך השירות הצבאי - הוא מנוע תעסוקתי רב-עוצמה, שכן הוא מסייע לגברים צעירים אלו להשתלב בהצלחה בשוק העבודה ולהתפרנס בכבוד. לעומתם, צעירים בגילים 18-21 שבאים משולי החברה החרדית (אלו שלא הצליחו להתמיד בלימודיהם התורניים בעולם הישיבות ובמסגרות חינוך חרדיות) - הללו משרתים ברובם במסלול נצח יהודה כלוחמים. עבורם השירות הצבאי (הקרבי) הוא מפלט ומסגרת שמעצימה את אישיותם, כישוריהם ויכולותיהם.

נמצא גם כי 70% מבוגרי השירות לא עבדו כלל לפני שירותם הצבאי, ולמעלה ממחציתם (51%) מצהירים כי המניע העיקרי שלהם להתגייס לצבא היה תחושת אחריות אזרחית כלפי המדינה. ועוד: למרות שכשני שלישים (65%) מבוגרי נצח יהודה סבורים כי תפקידם בצבא לא סייע להם להתקבל לעבודתם האזרחית, רובם המוחלט (84%) מעריכים כי שירות צבאי משפר מאוד את סיכוייהם של גברים חרדים להתקבל לעבודה בשוק העבודה הכללי. עם זאת, כ-40% מהם מדווחים כי היו זקוקים במידה רבה או רבה מאוד לסייע ולהכוון תעסוקתי לאחר שירותם הצבאי.

רמת שכר חודשית ממוצעת של בוגרי מסלול נצח יהודה, 2016
(בשקלים ובאחוזים מסך העובדים)

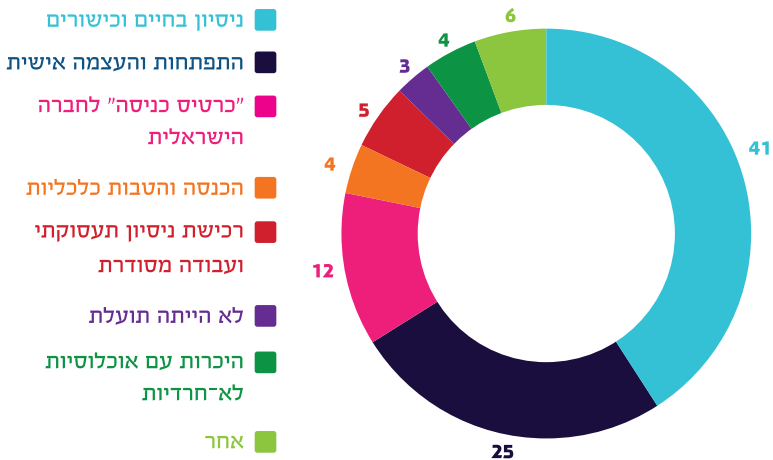

ומה קורה למשתחררים מהשירות?

כשנתיים בממוצע לאחר השירות 88% מהמשתחררים משתלבים בשוק העבודה, מתוכם כ-80% במקומות עבודה מעורבים (בסביבה לא-חרדית), במקצועות מגוונים וברמות שכר גבוהות מצעירים חרדים בני גילם שלא שירתו בצבא. לשם השוואה, שיעור התעסוקה של כלל הגברים החרדים בגילים 18-24 הוא 24% בלבד (בשנת 2016).

למרבית בוגרי שח"ר יש יתרון תעסוקתי מסוים על פני בוגרי מסלולי הלחימה בנצח יהודה, מעצם היותו של שח"ר מסלול צבאי שמכשיר לתעסוקה. המחקר מלמד שצעירים רווקים בוגרי מסלולי הלחימה (לעומת בוגרי שח"ר הנשואים) סופגים ומפנימים נורמות וערכים "ישראליים" ולכן משתלבים טוב יותר בחברה הכללית שמחוץ לגבולות הקהילה החרדית.

התועלות העיקריות מהשירות הצבאי (באחוזים מסך בוגרי מסלול נצח יהודה)

ואולם חרף ההישגים הרבים בהשתלבותם התעסוקתית של חרדים בוגרי שירות צבאי, עדיין יש לא מעט אתגרים בהכנתם המיטבית לשוק העבודה העכשווי.

אתגרים והמלצות

(1) לקראת השירות בצה"ל

- א. לנוכח התלות הגוברת בעמותות אזרחיות לצורך איתור חרדים המתאימים לגיוס לצה"ל ובעקבות הבעיות בשיווק הגיוס לחרדים, מומלץ להקים מערך קשרי קהילה ארצי. בעזרת מערך זה יחזקו הממשקים עם צעירים חרדים המעוניינים לשרת בצה"ל ועם ראשי ישיבות המוכנים להושיט יד ולסייע למהלך.
- ב. בשל המבנה הארגוני המסועף של צה"ל, ובתוכו של מדור גיוס חרדים, מומלץ להקים מינהלת ראשית לגיוס חרדים בצה"ל במתווה של One-Stop Center. המינהלת תרכז את כלל הליכי האיתור, המיון והשיבוץ של חרדים בצה"ל ואת פעולות ההכנה שלהם לשוק העבודה ולאזרחות בכלל.
- ג. מומלץ לערוך - עוד לפני הגיוס - אבחון אישי המותאם למאפייני אורח החיים החרדי. האבחון יכלול גם היבטים תעסוקתיים (זיהוי נטיות תעסוקתיות, יכולות אישיות וכד'), בדומה לאלו המקובלים במרכזי ההכוון התעסוקתי לחרדים. השימוש באבחון תעסוקתי יעזור להביא לידי מיצוי מרבי את היכולות והכישורים של כל חייל חרדי.

(2) בעת השירות הצבאי

- א. במסגרת שנת המשימה למשרתים במסלול נצח יהודה (גילים 18-21; בעיקרו שירות קרבי) מומלץ לגוון את תחומי הלימוד ולהעלות את המוטיבציה ללימודים כלליים כדי להגדיל את אפשרויות התעסוקה של צעירים אלו לאחר שירותם הצבאי.
- ב. ממצאי המחקר מלמדים כי רק כ-47% מהמשרתים במסלול נצח יהודה מסיימים את לימודיהם בשנת המשימה (שנת שירות שלישית - להשלמת לימודים ולהכנה לשוק העבודה ולאזרחות). לפיכך נדרשים שלושה צעדים עיקריים:
- (1) להגדיר את האחריות הפיקודית והניהולית בשנת המשימה במסגרת צבאית אחת ברורה;
 - (2) להגדיל את כוח האדם והתקנים הצה"ליים המטפלים במשרתים בשנת המשימה;
 - (3) להדק את התיאום של צה"ל עם גורמים מחוץ לצבא.
- ג. למרות קיומם של תפקידים צבאיים ייעודיים רבים לגברים חרדים, בייחוד במסלולי שח"ר, חיוני להגדיל ולגוון את מסגרות השירות האפשריות לחרדים ולתת להן הכרה (קרדיטציה) מקצועית בהכשרות המקצועיות הממשלתיות.
-

(3) לקראת השחרור מהשירות והיציאה לשוק העבודה

מומלץ לחזק את הממשקים בין גורמי ההכוון וההשמה האזרחיים הייעודיים לחרדים ובין הגורמים הרלוונטיים בצבא, בעיקר באמצעות מרכזי ההכוון התעסוקתי שמפעיל משרד העבודה והרווחה. חיזוק ממשקים אלו יסייע להכנה מיטבית של בוגרי השירות הצבאי החרדים לשוק העבודה האזרחי.

לנוכח חילוקי הדעות החריפים בין עמדות הרוב החילוני לבין המיעוט החרדי, שרוב מנהיגיו עדיין מתנגדים בעוז לשירות הצבאי, נראה כי סוגיית השוויון בנטל לא תבוא על פתרונה בשנים הקרובות באופן שיִרצה לגמרי מי מהקבוצות המרכיבות את החברה הישראלית. נכון להיום מרבית הגברים בציבור החרדי אינם משרתים לא בצבא ולא בשירות אזרחי.

ולמרות כל האמור כאן אין חולק על כך ששירות צבאי מוצלח, המביא עמו השמה תעסוקתית איכותית וסולידריות חברתית רחבה, מניב תועלות אישיות לפרט ותועלות משקיות ואזרחיות-חברתיות לכלל. שירות צבאי איכותי המאפשר תעסוקה מכובדת בשנים הבאות אחריו יכול להגביר את שיעורי ההתגייסות של חרדים לצה"ל. בנוסף, שיפור מסלולי השירות בתוך הצבא יש בכוחו להגדיל את מספר החרדים שיהיו מוכנים לשרת בצה"ל ולעזור בכך גם לאיחוי השסעים החברתיים בין ה"שבטים" המרכיבים את הפסיפס האנושי הישראלי.

אסף מלחי הוא מומחה לחקר תחום התעסוקה וההכשרה במגזר החרדי ודוקטורנט במחלקה למינהל ומדיניות ציבורית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. מאז 2008 משמש רכז תחום מחקר חרדים במינהל המחקר של משרד הכלכלה והתעשייה וחוקר בתחום זה גם במכון הישראלי לדמוקרטיה ובמכון ירושלים למחקרי מדיניות. מחקריו עוסקים בתמורות הכלכליות והחברתיות בקבוצות חרדיות בשוק העבודה ומסייעים בקבלת החלטות ובעיצוב המדיניות לאוכלוסייה זו בתחומי התעסוקה, הלימודים הגבוהים והשירות הצבאי והאזרחי-לאומי.

ד"ר גלעד מלאך הוא ראש התכנית "חרדים בישראל" במכון הישראלי לדמוקרטיה ומרצה למדע המדינה באוניברסיטת בראילן. מומחה לתכנון מדיניות לאוכלוסייה החרדית בתעסוקה, בשירות הצבאי, בהשכלה הגבוהה ובחינוך. שימש מנהל המטה ליישום אמנת גביון-מדן ומנהל התוכן של הוועדה לקידום השילוב והשוויון בנטל בכנסת ה-18.

מחקר המדיניות הוא חלק מפעילות התכנית "חרדים בישראל" שבמרכז ללאום, דת ומדינה במכון הישראלי לדמוקרטיה.

ראש המרכז: **פרופ' ידידיה שטרן**
מנהל המרכז: **ד"ר שוקי פרידמן**

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא מוסד עצמאי א-מפלגתי, מחקרי ויישומי, הפועל בזירה הציבורית הישראלית בתחומי הממשל, הכלכלה והחברה. יעדיו הם חיזוק התשתית הערכית והמוסדית של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, שיפור התפקוד של מבני הממשל והמשק, גיבוש דרכים להתמודדות עם אתגרי הביטחון מתוך שמירה על הערכים הדמוקרטיים וטיפול שותפות ומכנה משותף אזרחי בחברה הישראלית רבת הפנים.

לצורך מימוש יעדים אלו חוקרי המכון שוקדים על מחקרים המניחים תשתית רעיונית ומעשית לדמוקרטיה הישראלית. בעקבותיהם מגובשות המלצות מעשיות לשיפור התפקוד של המשטר במדינת ישראל ולטיפול חזון ארוך טווח של תרבות דמוקרטית נכונה לחברה הישראלית ולמגוון הזהויות שבה. המכון שם לו למטרה לקדם בישראל שיח ציבורי מבוסס ידע בנושאים שעל סדר היום הלאומי, ליזום רפורמות מבניות, פוליטיות וכלכליות ולשמש גוף מייעץ למקבלי החלטות ולציבור הרחב.

המכון הישראלי לדמוקרטיה הוא זוכה פרס ישראל לשנת תשס"ט על מפעל חיים - תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה.

למחקר המלא: www.idi.org.il

המכון הישראלי
לדמוקרטיה